

Å være funksjonshemmet i USA er noe annet enn å være funk

Rettigheter og

Jan Grue
**MED ANDRE
ORD**

Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven – det nyeste uttrykket for det offentlige Norges anerkjennelse av funksjonshemmedes rettigheter – trådte i kraft 1. januar i år. Det rapporteres allerede om et kraftig tilslag av klager på manglende tilgjengelighet til likestillings- og diskrimineringsombudet. Som rullestolbruker er jeg spent på å se hvilke forandringer loven kan bringe med seg i gatebildet, på transportområdet og i en rekke andre sammenhenger. Som språkviter er jeg vel så interessert i hva den vil ha å si for vår felles forståelse av hva funksjonshemming er – av hva det å være funksjonshemmet vil komme til å bety.

I USA har en lignende lov, *the Americans with Disabilities Act (ADA)*, vært virksom siden 1990. Den gikk langt i å definere amerikanske funksjonshemmede som en utsatt politisk minoritet med krav på beskyttelse i form av borgerrettigheter. En opplagt

«Den norske Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven trekker eksplisitt veksler på den amerikanske»

parallell kan trekkes til andre undertrykte eller utsatte grupper, og det er det da også mange som har gjort. Er det ikke diskriminering å la være å ansette en ellers kvalifisert arbeidssøker uansett om årsaken er at vedkommende er kvinne, homofil, blind eller svart?

ADA har hatt mye å si for den amerikanske samfunnsutviklingen, men ikke nødvendigvis så mye som man hadde håpet på. Den fysiske tilgjengeligheten er langt bedre her enn i Norge, vel å merke i delstater og byer der det finnes organisasjoner og

FAKTA

Saken:

- Den norske Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven som trådte i kraft 1. januar i år trekker veksler på amerikansk lovgivning.
- Loven har bestemmelser som gjør funksjonshemming til et spørsmål om politisk og sosial diskriminering, og ikke bare et velferdsstatlig anliggende.
- Med erfaring fra både USA og Norge ser Jan Grue på betydningen loven kan få i praksis, og reflekterer over hva den vil ha å si for vår felles forståelse av hva det vil si å være funksjonshemmet.

Forfatteren:

- Jan Grue er språkviter og doktorgradsstipendiat ved avdeling for helsefag, Høgskolen i Oslo.

interessegrupper som har ressursene til å passe på at bestemmelsene blir etterlevd. Men loven har ikke gjort amerikanske funksjonshemmedes levestandard noe bedre. Og i parentes bemerkt: Forskjellene mellom hvite og svarte er også ganske store, førti år etter at Lyndon Johnson undertegnet *the Civil Rights Act*. Problemområdet jeg berører her er enormt, så nå gjelder det å avgrense det, litt brennkvikt.

La meg forsøke: Etter et halvt år som rullestolbruker på den amerikanske vestkysten har jeg gjort meg noen erfaringer jeg finner det verdt å reflektere litt

rundt, og jeg skal forsøke å holde meg til dette mandatet.

Første erfaring: TV-titting. Hvor mange rullestolreklamer har du sett på TV i Norge? Jeg løper ingen voldsom risiko hvis jeg gjetter «ingen». I USA reklamerer man for rullestoler på noenlunde samme måte som man reklamerer for, ja, for hva, egentlig? Snuttene er ikke særlig godt produserte – skuespillerne er lite overbevisende, lyset er enten for skarpt eller for dust, og produktet ser ut som om det kommer til å falle fra hverandre maksimalt to uker etter at

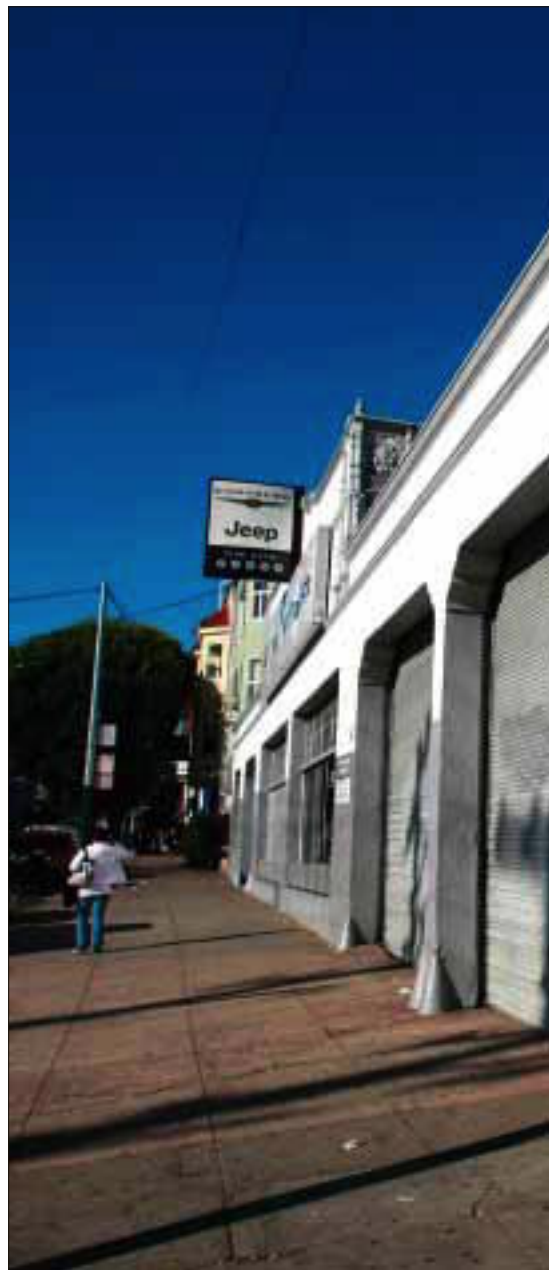
garantier har løpt ut. Kort og godt: TV-shop.

Men det er reklamefilmer det er snakk om. Rullestoler er produkter, og selv om det finnes refusjonsordninger er det tydelig at reklamefilmene er rettet mot deg og meg, ikke Hjelpemiddelsentralen. Dette bringer oss til andre erfaring: Gateliv. Jeg bruker en rullestol som er kjøpt inn av Hjelpemiddelsentralen, en Permobil Trax. I Norge ville jeg knapt finne på å nevne den med merkenavn. Den er en rullestol. I USA, derimot, er den en *kul* rullestol. Det vet jeg fordi fjorten år gamle gutter sier *wow* til hverandre når de ser den. Den har uavhengig fjæring på hvert hjul, og er mer manøvrerbar enn de fleste amerikanske modeller. Det blir lagt merke til. (Amerikanere liker dessuten ting som har kraftige motorer, selv når det er finanskrise.)

Jeg har lurt litt på hvorvidt dette fenomenet – synet på rullestoler som konsumvarer, som differensierte produkter – har noe å gjøre med kulturen for øvrig. Med borgerrettigheter, og med økonomiske spørsmål. Og jeg tror at svaret er ja. Det er bare så vanskelig å sette fingeren på hva det er snakk om.

Et forsøk: I Milk, den nå Oscarbelønte filmen om Harvey Milk – den amerikanske homobevegelsens største martyr – finner en nøkkelscene sted i det barene i Castro-distriktet i San Francisco begynner å boikotte ølmerket Coors. Det er da fagforeningene begynner å skjønne at Harvey Milk har reell politisk innflytelse. Det er da identitetspolitikk begynner å bli økonomisk politikk, og følgelig *sentral* politikk. Sosiologen Manuel Castells har skrevet godt om akkurat dette: Det homofile miljøet i området rundt San Francisco Bay begynte å bli levedyktig da man fikk innført en bevisst forbrukspolitisk linje.

Et supplerende forsøk: Ifølge en annen sosiolog, den tidligere Bourdieu-eleven Loïc Wacquant, begynte de sosiale problemene i amerikanske ghettoer å anta helt nye dimensjoner da segregasjonspolitikken brøt sammen på 1960-tallet, og den svarte middelklassen fikk muligheten til å flytte ut. Det som tidligere hadde vært økonomisk fungerende (ikke *vel* fungerende, men like fullt fungerende) byområder ble nå gjenstand for en énveisøkonomi. Ghettoen tilbyr i beste fall en kilde til billig arbeidskraft, i verste fall et marked for dyr narkotika.

TILGJENGELIGHET: Funksjonshemninger er i USA definert som av USA, hvilket trolig gjør det til det mest rullestoltilgjengelige

Kort oppsummert: Minoritetspolitiske spørsmål og økonomiske spørsmål henger uhyre tett sammen i en amerikansk politisk virkelighet der nesten ingen ønsker å snakke om klasse, og det ene kan fungere som et dekke for det andre. Og funksjonshemming er i USA, i svært stor grad, definert som minoritetspolitikk.